

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

2022-15(2)- E-ISSN-2148-9289

MİSÂK-I MİLLÎ ÇERÇEVESİNDE
ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Turkish Foreign Policy in the Period of Atatürk within the Framework of the National Pact

SERDAR YURTSEVER

Doç.Dr., Girne Amerikan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Assoc.Prof.Dr., Girne American University, Department of Political Science and Public Administration

serdaryurtsever@gau.edu.tr

Orcid: 0000-0003-2260-1416

Atıf/©: Yurtsever, Serdar (2022). Misâk-ı Millî Çerçevesinde Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 15 Sayı 2, ss. 215-236

Citation/©: Yurtsever, Serdar (2022). Turkish Foreign Policy in the Period of Atatürk within the Framework of the National Pact, *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 15, Issue 2, pp. 215-236

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types : *Derleme- Review*
Geliş Tarihi-Received Date : *13.05.2022*
Kabul Tarihi-Accepted Date : *18.10.2022*
Sayfa Numarası-Page Numbers: *215-236*
Doi : *10.46790/erzisosbil.1116387*

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

MİSÂK-I MİLLÎ ÇERÇEVESİNDE ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Turkish Foreign Policy in the Period of Atatürk within the Framework of the National Pact

SERDAR YURTSEVER

Öz:

28 Ocak 1920'de son Osmanlı Meb'ûsan Meclisi'nde kabul edilen ve 17 Şubat 1920 tarihindeki alenî toplantısında Türk ve dünya kamuoyuna duyurulan Misâk-ı Millî'nin esasları, Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongreleri kararları ve bütün bu gelişmeler içinde millî hareket içinde yapılmış tartışmaların bir muhassalası, bir bileşkesi niteliğindedir. Atatürk dış politika esaslarını genel anlamda şu şekilde çizmektedir: Başka devletlerin iç işlerine karışmamak ve onları kendi iç işlerimize karıştırmamak, dışarıdan bir yardıma muhtaç duruma düşmemek, dış politikada millî çıkarlarımızın emrettiği yolu seçmek hiçbir suretle macera yolunu tutmamak, gerçekçi olmak, daima barıştan yana olmak, bütün dünyanın huzur ve sosyal adalet içinde olması görüşünü ön planda tutmak, diyaloga açık olmak, dünü bugünü ve yarını başarılı bir şekilde kavramak, güvenilirlik, kendi gücüne dayanma ancak gerektiğinde ittifaklara girmek. Bu çalışmada, Misâk-ı Millî'nin altı maddesi tek tek açıklanarak, Atatürk Dönemi'nde söz konusu dış politika uygulama esasları doğrultusunda ilgili maddelere ilişkin neler yapılabildiği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Misâk-ı Millî, Bağımsızlık, Dış Politika.

Abstract:

National Pact was accepted in the last Ottoman Parliament on January 28, 1920, and announced to the Turkish and world public opinion at the public meeting on February 17, 1920. The principles of the National Pact are the nature summary of the Amasya Circular, the decisions of the Erzurum and Sivas Congresses, and the debates made within the national movement. Atatürk outlines the principles of foreign policy in general terms as follows: Not to interfere in the internal affairs of other states and not to interfere with them in our own internal affairs, not to be in need of outside help, to choose the path dictated by our national interests in foreign policy, not to take the path of adventure in any way, to be realistic, always in favor of peace, to prioritize the view that the whole world should be in peace and social justice, to be open to dialogue, to successfully grasp the past, present and future, to be reliable, to rely on one's own strength, but to enter into alliances when necessary. In this study, six articles of the National Pact will be explained one by one, and what can be done about the relevant articles in line with the foreign policy implementation principles in the Atatürk Period will be discussed.

Keywords: Atatürk, National Pact, Independence, Foreign Policy.

1. GİRİŞ

28 Ocak 1920’de son Osmanlı Mebusan Meclisi’nde kabul edilen, 17 Şubat 1920 tarihindeki alenî toplantısında Türk ve dünya kamuoyuna duyurulan ve bir bildiri şeklinde bütün yurda ve yabancı devlet temsilciliklere dağıtılan, Ahd-ı Peyman, Peyman-ı Millî (Turan, 2005:87), Ahd-ı Millî (Göyünç, 1998:47) adları da verilen Misâk-ı Millî’nin altı maddesinin esasları, “Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongreleri” kararları ve millî hareket içinde yapılmış tartışmaların bir muhassalası, bir bileşkesidir (Armaoğlu, 1998a:17-18; Gönülbol ve Sar, 2013:11; Lewis, 2007:250). Akşin, metnin aslında Mustafa Kemal Paşa tarafından hazırlanarak mebuslara verildiğini, metnin Erzurum ve Sivas Kongreleri kararları doğrultusunda, bırakışma esnasındaki sınırların bir bütün olarak belirtildiğini, ancak İstanbul’daki mebusların imparatorluk hayalinin çekiciliğine dayanamayarak bırakışma imzalandığında düşman işgali altındaki yerlerde de hak iddia edildiğini belirtmektedir (Akşin, 2007:144).

Misâk-ı Millî, Türkiye’nin barış şartlarını içeren bir program ve aynı zamanda da İtilâf Devletleri’ne karşı önemli bir siyasî mesaj olmasının yanında, Millî Mücadele’nin iç ve dış politika hedeflerini de gösteren mühim bir tarihî ve siyasî belge niteliğine sahiptir (Budak, 1998:253; Koca, 2006:14).

Millî Mücadele’nin başlangıcında Türkiye’nin gelecekteki coğrafi ve siyasî varlık temellerinin ne olacağını belirtmesi ve bunun net bir millî program ve hedef olarak, yurt içinde ve yurt dışında alenî olarak ilan edilmesi gerekiyordu. İşte Misâk-ı Millî böyle bir vesikadır. Bu vesikanın ana ilkesi kayıtsız ve şartsız millî egemenliktir. Yeni Türkiye, özyurdu topraklar üstünde, bağımsız ve şerefli bir millet olarak yaşamaktan başka bir şey istiyor değildir (Akşin, 1991:23).

Misâk-ı Millî’nin, İtilâf Devletlerince Türk tarafının tezi gözüyle görülmediğinin belirtilmesi gerekmektedir. Misâk-ı Millî’nin, mana ve mahiyetine uygun bir kabul görmesi emperyalist devletlerin işine gelmeyeceği gibi askerî başarılar elde edilmeden de kabulü beklenemezdi. Nitekim 10 Ağustos 1920 tarihinde İstanbul Hükümeti’ne imzalattıkları Sèvres Antlaşması’nda, Misâk-ı Millî’nin hiçbir şekilde göz önüne alınmadığı açıkça görülecektir. Misâk-ı Millî açısından bakılırsa Sèvres Antlaşması’nın kabulü ve uygulanabilirliği asla yoktur. Misâk-ı Millî, Sèvres’e adeta meydan okuyan bir belge olarak mülhaza edilmelidir (Turan, 2003:626).

Misâk-ı Millî’nin sadece iç hukuk bakımından değil, asıl devletler arası hukuk açısından büyük önemi de 1920 yılı sonlarına doğru anlaşılmaya başlanacaktır (Turan, 2005:87). 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara’da imzalanan Franklin Boullion Antlaşması ile Fransa Hükümeti Millî Hükümet’in varlığını tanımış, Türk Milleti’nin egemenliğini ilgilendiren bütün işlerde ona yardımcı olmayı vaat etmişti. Fransa bu anlaşma ile dolaylı da olsa Misâk-ı Millî’yi tanımış oluyordu (Akşin, 1991:98).

Çalışmanın ikinci bölümünde, 1919-1938 yılları arasında Dünyadaki genel durum çok özet bir şekilde ortaya konulacaktır. Genel Dünya durumunu gözardı ederek, Misâk-ı Millî maddelerinin gerçekleştirilmesi yönünde yapılmış olan gayretlerin değerlendirilmesi sağlıklı olmayacaktır. Üçüncü bölümde, Misâk-ı Millî’nin altı maddesi tek tek açıklanarak, Atatürk Dönemi’nde ilgili maddelere ilişkin neler yapılabildiği tartışılacaktır.

2. DÜNYADAKİ GENEL DURUM

Bu safhaya kadar Misâk-ı Millî kavramı genel olarak ortaya konulmuştur. Maddeler üzerinde ayrıntılı incelemeye geçmeden önce çalışmada zaman kapsamı açısından Dünya ve özellikle Avrupa’daki gelişmelerin çok kısa olarak ele alınması, Misâk-ı Millî’nin ne tür bir konjonktürde gerçekleştirilmeye çalışıldığının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Birinci Dünya Savaşı’nın galipleri imkân derecesinde, Avrupa’daki ve Avrupa dışındaki mevkilerini takviyeye çalışmışlar, yenilgiye uğrayanlar ise galiplerin, 1919 tarihli Almanya ile Vesailles, Avusturya ile Saint German, Macaristan ile Trianon Bulgaristan ile Nueilly Antlaşmaları (Armaoğlu, 1983:145-148) ile koydukları şartlara ve tayin ettikleri durumlara boyun eğmeye mecbur olmuşlardır. Galipler bu sonucu kendi hesaplarına haklı buluyorlar, yenilgiye uğrayanlar ise bu antlaşmaları haksız, eşitlik ilkelerine aykırı sayıyorlardı. İki taraf arasında en çok tartışma konusu toprak ve sınır meseleleri idi. Galipler, eski Avrupa statüsü yerine bir yenisini çiziyorlardı.

Şikâyet konusu olan bir başka nokta da sözü edilen barış antlaşmalarının bir takım hükümlerinin yenilgiye uğrayan devletlere karşı bir takım sorumluluklar yüklemiş olması idi. Bunların başında da silahsızlanma geliyordu. Diğer bir takım hükümleri de geçici olarak toprak işgal ve idaresi, harp tazminatının ve tamirat bedellerinin ödenmesi gibi yenilgiye uğrayan milletleri maddi ve manevi bakımlardan etkileyenlerdi. 1919-1939 süresi Avrupa'sını siyasi, askerî ve iktisadî alanlarda derin sarsıntılara uğratan, Cemiyet-i Akvam'ın başarısızlığına sebep olan, barış ve güvenliğin korunması için imzalanmış olan yüzlerce antlaşmayı birer paçavra haline getiren tartışma ve didişmelerin nedenleri bunlar olmuştur.

Bu tartışmaların merkez noktası “revizyon” yani antlaşmaların barış yolu ile değiştirilmesi olmuştur. 1919 antlaşmalarıyla kurulan düzenin yaşatılması veya öldürülmesi veyahut hiç olmazsa, tashih ve tadili, iki genel savaş arası süresindeki fikinsel tartışmaların temelini teşkil etmiştir (Akşin, 1991:159-160).

Birinci Dünya Savaşı, o zamana kadar görülmemiş ölçüde büyük tahribat yaratmış ve bütün ülkelerin ekonomilerinde onarılması güç yaralar açmıştır. Ekonomileri savaştan önceki seviyeye getirmek, neredeyse tükenmiş devlet hazineleri için oldukça güç hale gelmiştir (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1985:452).

Amerikan Başkanı Wilson'un çabaları ile kurulan ve dünya barışına katkı yapması ve ülkeler arası sorunları çözmesi hedeflenen ve İngiltere liderliğinde kurulan Akvam Cemiyeti'nden Japonya'nın, Almanya'nın, sonra da İtalya'nın uzaklaşma eğilimleri ve Amerika'nın sıkı bir yalnızlık politikasına yönelmesi, Cemiyet'in evrenselliğinin sorgulanmasına yol açmış ve onu yavaş yavaş kötürümleştirmiştir. 1932'de Türkiye'nin ve hemen akabinde Rusya'nın Cemiyete katılışları bir moral olmuşsa da Cemiyetin etkisizliğine bir çözüm getirememiştir (Akşin, 1991:172).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönem, söz konusu ortam nedeniyle bir barış dönemi olmaktan çok ikinci bir dünya savaşının tohumlarının atıldığı bir dönem olmuştur. Özellikle 1929-30 dünya iktisadî bunalımından sonra, “uluslararası gerginlik hızla artmış, 1919 düzenini korumak isteyenlerle (anti-revizyonistler), bu yapıyı değiştirmek isteyenler (revizyonistler) arasında gittikçe keskinleşen bir kutuplaşma doğmuştur” (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1985:452).

Türkiye'nin jeostratejik önemi Lozan'dan sonra azalmamış, tam tersine artmıştır. 1923'ten sonra Türkiye, Avrupa'nın bütün güçlü devletleriyle, hukuken komşu durumuna gelmiştir. Doğu bölgesinde Sovyetler Birliği, batıda ve güneyde Fransa Suriye mandasıyla, İngiltere Irak mandası ve Kıbrıs vasıtasıyla, İtalya ise on iki aday ve Meis adasını ele geçirdiği için Türkiye ile sınırdaş olmuşlardır. Böylelikle İkinci Dünya Savaşı'nın hazırlandığı bir ortamda, Türkiye, Asya ve Avrupa güç merkezleri arasında hem tampon hem köprü niteliği taşıyan bir konuma sahip olmuştur (Atatürk'ün Jeopolitik ve Stratejik Görüşleri, 1981:23).

3. MİSÂK-I MİLLÎ MADDELERİ

Bu bölümde, Misâk-ı Millî'nin altı maddesinin orijinal metni ve günümüz Türkçesi hali verilecek, sonrasında Atatürk Dönemi'nde takip edilen dış politika ve icraatlar açısından ilgili madde kapsamına girdiği düşünülen faaliyetlerin bir değerlendirmesi yapılacaktır.

3.1. Misâk-ı Millî Birinci Madde

“Devlet-i Osmaniye'nin münhasıran Arab ekseriyetiyle meskûn olup 30 Teşrin-i Evvel 1334 tarihli mütarekenin hin-i akdinde muhasım orduların işgali altında kalan aksaminin mukadderatı, ahalisinin serbestçe beyan edecekleri âraya tevfikkan ta'yin edilmek üzere lazım geleceğinden, mezkûr hatt-ı mütareke dahil ve haricinde dinen, ırkan ve aslen müttehid ve yekdiğerine karşı hürmet-i mütekaabile ve fedakârlık hissiyatı ile meşhun ve hukuk-ı ırkıye ve ictimâ'iyeleriyle şera'it-i muhitiyelerine tamamiyle ri'ayetkâr Osmanlı-İslam ekseriyetiyle meskûn

bulunan aksâmın hey'et-i mecmu'ası hakikaten veya hükmen hiçbir sebeble tefrik kabul edilmez bir küldür.” (Alp, 1998:245)

“Osmanlı Devleti'nin, özellikle Arap çoğunluğunun yerleşik olduğu, 30 Ekim 1918'de mütarekenin imzalandığı tarihte, düşman ordularının işgali altında kalan kesimlerinin kaderi, halkın serbestçe verecekleri karara uygun olarak belirlenmesi gerekeceğinden, adı geçen mütareke hattı içinde ve dışında din, ırk ve soy bakımından birleşik ve birbirine karşı saygı ve fedakârlık duygularıyla dolu olarak soy ve toplum hukukları ile çevre koşullarına tam olarak uyan Osmanlı Müslüman çoğunluğunun yerleşmiş bulunduğu bölgelerin hepsi gerçekten veya hükmen hiçbir şekilde bölünmez bir bütündür.” (Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, 1983:481)

Misâk-ı Millî'nin birinci maddesinde öncelikle Osmanlı Devleti'nin sınırlarının belirlenmesi hususundaki prensip ortaya konulmuştur (Yalçın vd., 2004:179. Bu sınırlar, fiziki olduğu kadar, tarihi, coğrafi, demografik hususiyetleri de içermektedir (Yılmaz, 1998:38-39).

Misâk-ı Millî sınırlarının Mustafa Kemal Paşa'nın kafasındaki oluşumu 1905 yılına dayandırılabilir. 1905 yılında tayin olduğu Şam'daki V. Ordu'ya giderken Beyrut'taki arkadaşları ile aralarında geçen konuşmada, “mesele yıkılmak üzere bulunan İmparatorluktan bir Türk Devleti çıkarmak” demiştir (Cebesoy, 1967:108). Mustafa Kemal Paşa, o zaman İmparatorluğun nasıl tasfiye edilmesi gerektiğini de arkadaşlarına açıklamıştır:

“Rumeli'de Doğu ve Batı Trakya bizde kalacak, Edirne'nin kuzey hududu Bulgaristan aleyhine düzeltilecek. Arnavutluk, Avusturya-Macaristan, Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan Osmanlı başkanlığında İstanbul'da toplanacak bir konferansta milliyet çoğunluğu prensibine dayandırılarak Osmanlı Rumeli kıtasının Doğu ve Batı Trakya'dan başka kısımları yukarıda adı geçen devletlere bırakılacaktı. Arnavutluk bağımsız olacak, Bosna-Hersek, Sırbistan ile Avusturya-Macaristan arasında adilane bir surette taksim edilecekti. Anadolu sahillerine yakın olan adalar yeni Türkiye lehine kalacak diğerleri Yunanistan'a verilecekti. Güney Hududumuz Hatay, Halep ve Musul vilayetlerini içine alacak, diğerleri Araplara terk edilecekti.” (Cebesoy, 1967:117)

Mustafa Kemal Paşa, 24 Nisan 1920'de TBMM'de yaptığı konuşmada ise hudud-u millî olarak tanımladığı sınırlarımızı şu şekilde çizmektedir.

“Doğu hududuna Elviye-i Selâse'yi (Kars-Ardahan, Batum) dâhil ederek tasavvur buyurunuz. Batı hududu, Edirne'den bildiğiniz gibi geçiyor. En büyük değişiklikler güney) hududunda olmuştur. Güney hududu İskenderun güneyinden başlar. Halep'le Katıma arasında Cerablus Köprüsü'ne uzanır, bir hat ve şark parçasında da Musul Vilâyeti, Süleymaniye ve Kerkük havalisi ve bu iki mıntıkayı yekdiğerine bağlayan hat. Efendiler, bu hudut sırf askerî düşünceler ile çizilmiş bir hudut değildir, hudud-u millîdir. Hudud-u millî olmak üzere tespit edilmiştir. Fakat bu hudut dâhilinde düşünülmesin ki, İslâm unsurlarından yalnız bir cins millet vardır. Bu hudut dâhilinde Türk vardır, Çerkez vardır ve çeşitli İslam unsurları vardır. İşte bu hudutta karışık bir hâlde birlikte yaşayan, bütün maksatlarını, bütün manasıyla birleştirmiş olan kardeş milletlerin hudud-u millîsidir. (Hepsi İslâm'dır, kardeşler sesleri)” (Alp, 1998:210-211)

Lozan'a gidecek Türk Heyeti, 5 Kasım'da Ankara'dan hareket ederken Bakanlar Kurulu'nun kesin talimatlarını da birlikte götürüyordu. Bu talimatların sınırları ilgilendiren bölümleri:

“Türk toprakları üzerinde ulusal bir Ermeni Devleti kurulmasıyla ilgili görüşmeler reddedilmeli (bu konuda direnilirse konferansta kesilme olur); Süleymaniye, Kerkük ve Musul'un Türkiye'ye geri verilmesi istenmeli (İngiltere'ye bazı ekonomik ayrıcalıklar, petrol işletmeciliği alanında ayrıcalık sağlanması görüşülebilir); Suriye ile ortak sınır daha güneye ve güneydoğuya çekilmeli; Anadolu'ya yakın olan adalar Türkiye'ye verilmeli; Doğu Trakya'da 1914 sınırı sağlanmalı” (Sonyel, 2003:295-296) şeklindedir.

Lozan Görüşmelerinin kesintiye uğraması sonrasında 27 Şubat 1923’de Büyük Millet Meclisi’nde yapılan gizli oturumda, Mustafa Kemal Paşa aşağıdaki ifadesiyle sınırlar konusuna ‘millî menfaat’ ekseninde farklı bir yaklaşım getirmektedir:

“...arazi ve hudut meselesi, Misâk-ı Millî’nin birinci maddesinde daire-i şümulündedir. Misâk-ı Millî bu hat bu hat diye hiçbir vakit hudut çizmemiştir. O hududu çizen şey milletin menfaati ve Heyet-i Celile’nin isabeti hazaradır. Yoksa bu haritası mevcut bir hudut yoktur. Bunun için de yapılmış olan işlerde veya yapılması teklif olunan işlerde hiçbir vakitte buna taarruz edilmemiştir. Bilakis riayet edilmiştir.” (Turan, 1998:54; Alp, 1998:221)

Tam bağımsızlığın kazanılması aşamasında tek bir noktaya takılarak antlaşma sürecinin tamamen ortadan kalkması tehlikesini gören Mustafa Kemal Paşa’nın, Meclis’i ikna edebilmek maksadıyla böyle bir tarif yapmış olduğu değerlendirilebilir. Yoksa Mustafa Kemal Paşa, özellikle Musul meselesindeki kararlılığını çeşitli konuşmalarında ifade etmektedir.

19 Mayıs 1919’dan Lozan’a uzanan süreçte olduğu üzere Mustafa Kemal Paşa, yapılmasını planladığı her konu için uygun zaman ve şartların oluşmasını bekleyecektir. O andaki öncelik, barışın sağlanması ve tüm devletler tarafından tanınan bağımsız Türkiye Devleti’nin doğmasıdır.

Elviye-i Selase’nin Haziran 1918’de plebisit ile Anavatan’a katılma kararı alması, ancak Mondros Mütarekesi ile bu havalinin boşaltılmasının istenmesi neticesinde bölge üzerinde bir belirsizliğin oluşması, Batı Trakya’nın ise 1913’de Bulgaristan’a terk edilmesi ve 30 Ekim 1918 tarihi itibarıyla Türk sınırlarının dışında kalması (Oran, 1981:35) nedenleriyle durumları tam olarak birinci maddeye uymayan söz konusu bölgelerin sırasıyla Misâk-ı Millî’nin iki ve üçüncü maddelerinde ele alınmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Bu başlık altında Musul ve Hatay meseleleri ele alınacaktır.

3.1.1. Musul Meselesi

Eylül 1921 sonunda İngiltere Sömürgeler Bakanı Winston S. Churchill tarafından hükümete sunulan bir raporda, “Mustafa Kemal’in şimdi Mezopotamya (Irak) ve Musul’u tehdit edebileceği birkaç bin Türk askerinin Musul’da İngiltere’yi güç durumda bırakabileceğini”, belirtirken Bağdat’taki İngiliz genel valisi de aynı endişeyi izhar ediyor, İngiliz Genelkurmay’ı ise “Mustafa Kemal’in Musul’a karşı harekete geçmesinin her zaman mümkün olduğunu” bildiriyordu. İşin ilginç yanı ise, İngiltere Hükümeti’nin ilk defa olarak Misâk-ı Millî’yi İngilizceye tercüme ettirmesiydi (Armaoğlu, 1998b:111-112). Benzer bir durum Fransızlar için de geçerlidir. Ankara Antlaşması öncesinde Mustafa Kemal Paşa, Sèvres üzerinden konuşmak isteyen Fransız temsilcisi Franklin-Bouillon’a Misâk-ı Millî üzerinden olmadıkça konuşacak bir şey olmadığını belirtmiştir. Fransız temsilcisinin, Misâk-ı Millî’den haberi olmadığını söylemesi üzerine kendisine incelemesi için Misâk-ı Millî metni verilmiştir.

Lozan görüşmeleri sürerken 8 Aralık 1922’de, İngiliz Dışişleri Müsteşarı yanında danışmanları olduğu halde İsmet Paşa’ya gelmiştir. İsmet Paşa’nın, Türkiye’nin istediği Musul Vilayeti’nin sınırlarını göstermesi üzerine, Müsteşar karşı bir öneri olarak, “Araplarla meskûn toprakları kendilerinin alacağını, Kürtlerle meskûn toprakları da Türkiye’ye bırakmak istediklerini” söylemiştir. Müsteşar, “müttefikimiz Arapları bırakmayız” demiştir. İsmet Paşa’nın belirttiğine göre, İngiliz’in bu önerisi ile “Dicle’nin iki tarafındaki toprakları İngilizler alıyor ve Süleymaniye ile kuzeyindeki ve dağlık bölge de Türkiye’ye veriliyordu” (Şimşir, 1990:183).

İngilizlerin bu teklifi getirmesinin sebeplerinin; “1920’de Irak’ta büyük bir isyan çıkması, 100.000 kişilik bir İngiliz Ordusu ile güçlkle bastırılması, Süleymaniye Şehri’nin Lozan Konferansı başlarken Şeyh Mahmut adlı mahalli bir reisin idaresinde müstakil kalmış olması” (Bayur, 1995:164) ile İngiltere’nin o anda içinde bulunduğu iç politik koşullar olduğu düşünülmektedir.

İngiltere’deki hükümet değişikliği sonucu, Lloyd George istifa etmiş, yeni kabineyi kuran muhafazakâr lider Bonar Law, Musul için harbe gidilmeyeceğini açıklamıştır. Basın da, genelde harp aleyhtarı idi. B. Law’un Dışişleri Bakanı’na verdiği talimat, harp hariç, Musul’u bırakmamak için her çareye başvurulması idi. 1919’dan beri Dışişleri Bakanı olan Lord Curzon usta bir diplomattı. B.Law’ın hastalığı nedeniyle görevini uzun bir süre yapamayacağı biliniyordu. Curzon, onun yerini alacak ilk

sıradaki aday olarak gösteriliyordu. Yetkisinin sınırlı olduğunu gizleyerek, konferansa Osmanlı tarihinin yargılandığı bir forum havası vermeye çalışacaktı (Ergin, 1991:169). Nitekim önceki paylaşma teklifi; “Süleymaniye ve kuzeyinin verilmesinin İngiltere’yi zayıflatacağı, verildiği takdirde Türklerin ondan sonra Musul’un tamamını isteyeceği, Türkiye’nin kuzeydeki Kürt bölgesini aldıktan sonra güneydeki Türk bölgesini de almak isteyeceği, bu bölgenin Türkiye’ye verilmesinin Irak’taki ulaşımı sekteye uğratacağı, Bağdat ile İran arasındaki ulaşımın da tehlikeye düşeceği idari zorlukların ortaya çıkacağı, İngiltere’nin Irak’ta daha fazla asker bulundurma zorunluluğunun doğacağı” gerekçeleri ile İngiltere tarafından geri çekilmiş ve bir daha gündeme getirilmemiştir (Şimşir, 1990:183).

Mustafa Kemal Paşa, Misâk-ı Millî’ye bağlı olarak Musul politikasını şu şekilde izah etmektedir:

“Musul meselesinin hallini muharebeye girmemek için bir sene sonraya talik etmek demek ondan sarfi nazar etmek demek değildir. Belki bunun istihali için daha kuvvetli olabileceğimiz bir zamana itizardır, bugün sulh yaparız, bir ay sonra iki ay sonra Musul meselesini halletmeye kıyam ederiz. Fakat bugün Musul meselesini halletmek istediğiniz vakit bu meselede karşınıza yalnız İngiliz değil, Fransız, İtalyan, Japon ve bütün dünyanın düşmanları vardır. Yalnız karşı karşıya kaldığımız zaman İngilizlerle karşı karşıya kalacağız. Ve yalnız olarak İngilizlerle karşılaşacağız. Bunda menfaat var mıdır? yok mudur?...Musul meselesini bugünden halledeceğiz, ordumuzu yürüteceğiz bugün alacağız desek mümkündür. Musul’u gayet kolaylıkla alabiliriz Fakat Musul’u aldığımızın müteakip muharebenin hemen hitam bulacağına kani olamayız. Şüphesiz orada bir harp cephesi açmış olacağız. Yani bunu ayrıca mevzu bahis etmek isterseniz mahzurlar kendi kendine ortaya çıkar.” (Turan, 1998:54-55; Yalçın, 2004:201; Yılmaz, 2009:370)

Tesis edilecek kalıcı bir barışı müstakil ve bağımsız Türk Devleti için olmazsa olmaz şart olarak gören Mustafa Kemal Paşa’nın bu aşamada önceliğini barışın tesis edilmesine verdiğini görmekteyiz. Lozan’da Türk-İrak hududuna ait olan 3’ncü maddenin ikinci fıkrası şu şekilde düzenlenmiştir:

“Türkiye ile Irak arasındaki hudut 9 ay zarfında Türkiye ile Büyük Britanya arasında biltililaf tayin edilecektir. Bu müddet zarfında iki hükümet arasında bir anlaşma olmadığı takdirde itilaf, Akvam Cemiyeti meclisine arz olunacaktır. Hudut hakkında alınacak karara intizaren (değün) kati mukadderatı işbu karara tabi olacak olan arazinin hali hazırdaki vaziyetinde herhangi bir tebeddülü (değişiklik) husule getirecek mahiyette askerî ve sair harekette bulunulmamasına Türk ve Büyük Britanya hükümetleri birbirine karşı taahhüt ederler.” (Yalçın, 2000:285; Bayur, 1995:164-165; Gönübol ve Sar, 1985:76)

19 Mayıs-5 Haziran 1924 tarihlerinde İstanbul’da Lozan gereği bir konferans tertip edilmiştir. Burada İngilizler Musul’un üstüne Hakkârî’nin de yarısını talep etmiştir. Bu yüzden konferans hiçbir netice alınmadan dağılmıştır.

Sorun, nihayetinde Akvam Cemiyeti’ne havale edilmiştir. Akvam Cemiyeti’nde, Türk tarafı daha başlangıçta dezavantajlı durumdadır. Öncelikle Cemiyet üyesi değildi, buna karşılık İngiltere kurucu üyeydi. Bu durum, doğal olarak İngiltere’nin Meclisin diğer üyelerine baskı yapmasını kolaylaştırmıştır (Yalçın, 2000:205). Lozan’da ileri sürdüğümüz plebisit teklifi yine kabul görmedi. Üç kişilik bir komisyonun hazırladığı ve “Musul’un tamamıyla Irak’a verilmesi ile İngiltere’nin mandaterlik süresinin 25 seneye çıkarılması” tavsiyelerini içeren rapor elbette İngilizler lehineydi (Bayur, 1995:166). Akvam Cemiyeti’nin Musul vilayetinin Irak’a bağlanması kararını, Türkiye kabul etmedi ve 17 Aralık 1925’te delegelerini Cenevre’den çekti (Akşin, 1991:129). Siyasî bir hamle olarak, ertesi gün Ruslarla bir saldırmazlık anlaşması imzalandı (Özkaya vd., 2003:237).

İngiltere’nin teklifi üzerine Ankara’da 5 Haziran 1926’da bir anlaşma imzalanarak bugünkü sınırlar belirlenmiştir (Bayur, 1995:171). Antlaşma, TBMM tarafından 7 Haziran 1926’da onaylanmıştır. Oylamaya 145 milletvekili katılmış, bunlardan 142’si kabul 2’si ret, 1’isi çekimser oy kullanmıştır. 141 milletvekili oylamaya katılmamıştır (Yalçın, 1998:170).

Musul meselesi konusunda İngiliz Elçisinin raporunda belirttiği gibi, “Mustafa Kemal Paşa şimdilik kaydıyla ve şartların ileride olgunlaşmasına kadar Musul’dan vazgeçmiştir.” Atatürk, uygun şartlar

oluştduğunda Hatay örneğinde olduğu gibi Misâk-ı Millî stratejisine başvurmayı ihmal etmeyecektir (Bilgin, 2004:820).

3.1.2. Hatay Meselesi

Mustafa Kemal Paşa, Tayfur Sökmen'in 31 Mayıs 1920'de "bölgenin Misâk-ı Millî sınırları içinde olup olmadığı ve nasıl hareket etmeleri gerektiğini" soran telgrafına verdiği cevapta, "Sancak bölgesinin Misâk-ı Millî sınırları içinde olduğunu ve Maraş'taki Kolordu ile temas ederek faaliyetlere devam edilmesini istemiştir." (Alp, 1998:215)

2 Kasım 1921'de Tayfur Sökmen'i kabul eden Mustafa Kemal Paşa, şu ifadeleri kullanmıştır:

"Memleketimizin içinde didiği davaları biliyorsunuz, dünya bizimle muhasama halinde... Böyle bir zamanda Avrupa'nın büyük devletlerinden birisi olan Fransızlarla bir anlaşma yaptık, işgal ettikleri Adana, Mersin, Osmaniye, Kilis, Antep'i tahliye edecek ve bize harp malzemesi de verecekler. En mühimi Mersin limanını bize iade edecekler. Bu arada İskenderun sancağı ve havalisinin de tahliyesi üzerinde büyük gayret sarf ettikse de şimdilik bir şey yapamadık. Ancak orası için hususi bir idare tatbik edeceklerini taahhüt altına alabildik, inşallah ileride sizleri de kurtaracağız. Şimdi memleketinize giderek çalışsınız" (Sarınay, 1996:6)

Ankara Antlaşması ile Hatay bölgesi Suriye tarafında bırakılmakla birlikte, "bölgedeki Türklerin menfaatlerini koruyacak ve bölgeye özerklik verilmesi için gerekli zemini hazırlayacak" hususi hükümlerin konulması sağlanmıştır (Sarınay, 1996:7). Nitekim Antlaşmanın yedinci maddesine göre; "bölgede özel bir yönetimin kurulması, bu bölgenin Türk soyundan gelen halkının kültürlerinin gelişmesi için her türlü kolaylıktan yararlanacakları ve Türk dilinin resmi niteliğe sahip olması" öngörülmüştür (Yalçın, 2000:274). Bu madde, bölgede yaşamakta olan Türklerin "benliklerini koruyup Türkiye ile bağlarını sürdürmelerinde ve ileride Hatay'ın Anavatan'a tekrar kavuşmasında" önemli bir etken olmuştur. Ayrıca bu madde ile Türkler için öngörülen "Usulü İdare-i Mahsusa" ileride Türkiye'nin elinde önemli bir dayanak noktası teşkil edecektir (Sarınay, 1996:6).

Lozan'da, Suriye sınırlarının tespitinde Ekim 1921 tarihli Ankara anlaşmasının ekleri ile birlikte yürürlükte olduğu kabul edilmiştir (Akşin, 1991:304).

1924 yılında 12 üyeden oluşan Sancak Meclisi oluşturulmuş, 1925 yılında Türkçe de Arapça ve Fransızca ile birlikte resmi dil olarak kabul edilmiş, ayrıca daha önce Halep Valiliği kontrolünde olan Sancak, doğrudan Suriye Hükümeti'ne bağlanmıştır. Bu bağlantı değişikliği Suriye merkez hükümetinin bölgedeki nüfuz ve otoritesinin giderek artmasını sağlamıştır. Diğer taraftan Fransızlar Türklerin bölgedeki nüfus çoğunluğunu bozmak için Sancak'ın sınırlarını güneye doğru genişletmiş böylelikle Türk nüfusun Arap nüfus içinde biraz daha eritilmesini amaçlamış, başta Ermeniler olmak üzere bölgeye yabancı unsurlar yerleştirilmiştir (Sarınay, 1996:7).

Fransa ile Suriye arasında 9 Eylül 1936'da Paris'te imzalanan ve 25 yıl geçerliliği olan anlaşmaya göre, Suriye'nin üç yıl sonra bağımsızlığına kavuşması öngörülmüştür. Aynı zamanda Suriye ile Fransa arasında bir ittifak kurulmasını da içeren bu anlaşmada, İskenderun Sancağı hakkında açık hiçbir hüküm bulunmuyordu (Sarınay, 1996:10-11).

Türkiye Cumhuriyeti'nin isteği şu idi: İskenderun Sancağı geçici olarak Fransa'ya bırakılmıştı, bunun sebebi de, Türk Hükümeti Sancak için kurulması kararlaştırılan Özel İdare'nin Fransa tarafından gereği gibi uygulanacağına emin bulunuyordu. Fakat böyle bir güven, henüz manda idaresinden kurtulmakta olan Suriye için duyulamazdı. 26 Eylül 1936'da toplanan Akvam Cemiyeti Meclisi'nde Türkiye'yi temsil eden Dış İşleri Bakanı Tefik Rüşü Aras, "Türkiye, Fransa ile Suriye arasında varılan anlaşmanın, ahaliyi büyük çoğunluğu ile Türk olan İskenderun ve Antakya'yı kapsamakta olmasını olumlu karşılayamazdı..." demiş ve Fransa Hükümeti'nin Sancak ahalisini de kendi kaderini kendisi tayin etme hakkından faydalandıracağını umduğunu sözlerine eklemiştir (Akşin, 1991:305-306).

Atatürk, 1937 Ocak ayının ilk haftasında Hatay meselesinin görüşüldüğü Bakanlar Kurulu toplantısından sonra Hasan Rıza Soyak ile yaptığı konuşmada; "...Bir askerî harekâtın başlangıcı gibi yorumlanabilecek şekilde tertip ettiğim bu seyahati, Hatay'daki Türk çoğunluğunun haklarını korumak

konusunda ne derece hassas ve azimli olduğumuzu” göstermek için yaptığını belirttiikten sonra, “memleketi hiçbir zaman savaşa sürüklemek istemediğini, fakat Hatay meselesinin kendisi için vazgeçilmez bir dava olduğunu, gerekirse bunu kendi başına halletmek için Cumhurbaşkanlığı ve milletvekilliğinden istifa edip, Hatay’a giderek savaşılabileceğini” (Sarınay, 1996:17) vurgulamıştır.

Atatürk, ayrıca Hatay konusunda basın yolunu da kullanmıştır. Bizzat kendisinin kaleme aldığı makaleler, Vakıf ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanmıştır. İskenderun Sancağı’na verdiği Hatay adına ilişkin yazısı “Tarihten Bir Yaprak: Bir Türk Camiasının Adı” başlığı ve İsmail Müştak Mayokan imzasıyla 10 Ekim 1936 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştır. Gene Hatay meselesini konu edindiği ve Fransızların davranışlarını eleştirdiği beş adet makalesi, 22-27 Ocak 1937 tarihlerinde, Asım Us imzasıyla Vakıf (önceki adı, Kurun) gazetesinde yayınlanmıştır (Güler, 2006:77).

Türkiye’nin Fransa ile Akdeniz’de bir yardımlaşma anlaşması yapabileceği yönünde bir niyet beyanında bulunması ve Atatürk’ün Türkiye’nin güneyine yapmış olduğu geziler Fransa’nın Suriye konusunda ılımlı bir pozisyona geçmesini sağlamıştır (Sarınay, 1996:19). 27 Ocak 1936 tarihli “Sandier Raporu” isimli prensip anlaşmasıyla, “Sancak içişlerinde bağımsız, fakat dışişlerinde bazı şartlarda Suriye’ye bağımlı ayrı bir varlık” olarak tanımlanmıştır. Bu anlaşmada yer alan diğer hususlar; “Türkçe resmi dil olacak, ordusu bulunmayacak, bir anayasa hazırlanacak, bunlar Akvam Cemiyeti Konseyi’nin onayı ile yürürlüğe girecek ve uygulaması Fransız vatandaşı bir delege tarafından temin edilecek, Sancak’ın toprak bütünlüğü, Türkiye ile Fransa arasında yapılacak bir anlaşma ile teminat altına alınacak” şeklindedir (Yalçın, 2000:247). Bu esaslar, Akvam Cemiyeti Konseyince de onaylanmıştır (Sarınay, 1996:54).

Ancak Suriye Meclisi, 3 Haziran 1937’de bir bildiri yayınlayarak Sancak’ın Suriye topraklarının bir parçası olduğunu, Akvam Cemiyeti Konseyi’nce 29 Mayıs 1937’de Hatay’ın Statü ve Anayasası’nın kabulü ve belirlenen statüyü tanımadığını ilan etmiştir (Yalçın vd., 2004:379-380).

Atatürk, ilerleyen hastalığına rağmen (Doğaner, 2009:401) 20 Mayıs 1938’de Mersin’de, 24 Mayıs 1938’de Adana’daki askerî birliklere Fransa’ya uyarı niteliğinde saatlerce süren resmi geçit törenleri yaptırmıştır.

Türkiye, durumun Türkler lehine düzeltilmesi maksadıyla seçimlerin ertelenmesi için harekete geçmiş, Akvam Cemiyeti Seçim Komisyonu’nun Hatay’dan ayrılmasını ve sorunun Türkiye ile Fransa arasında çözülmesini talep etmiştir. Bu talebin Fransa tarafından kabul edilmesiyle, konu artık Türkiye ile Fransa arasındaki ikili görüşmelerle ele alınmaya başlanmıştır.

3 Temmuz 1938’de Türkiye ile Fransa arasında imzalanan 32 maddelik ek protokollü antlaşma ile “Sancak’ın toprak bütünlüğü, siyasî statüsü, sükûn ve asayışı 6000 kişilik bir kuvvet tarafından sağlanması, bu kuvvetlerin 1000’inin Sancak’tan geri kalan kısmının yarı yarıya (2500-2500 olmak üzere) Türk ve Fransız kuvvetlerinden oluşması, Hatay’ın iç ve dış güvenliğinin sağlanması için Türk ve Fransız kuvvetlerinin işbirliği yapması” hususları bir esasa bağlanmıştır. Ayrıca Antlaşmada “Türk Kuvvetlerinin Hatay’a gireceği günün birlikte tespit edileceği, kuvvetlerin geçeceği ve konuşlandırılacağı yerlerle” ilgili teknik ayrıntılar da bulunuyordu. 4 Temmuz’da Türk öncü birlikleri, 5 Temmuz 1938’de de Kurmay Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki esas birlikler Payas ve Hassa yönünden Hatay’a girmiştir (Sarınay, 1996:27-32).

2 Eylül 1938’de Hatay Meclisi açılmış, Sancak Statüsü’ne göre Türkçe ve Arapça resmi diller olmasına rağmen tüm vekiller Türkçe and içmişlerdir. Meclis Başkanı, Halk Partisi Başkanı Abdülğani Türkmen olmuş, Abdurahman Melek ise Devlet Başkanı Tayfur Sökmen tarafından hükümeti kurmakla görevlendirmiştir (Özkaya vd., 2003:243).

Türkiye ile Fransa arasındaki görüşmeler devam ederken, Almanya 15 Mart 1939’da Çekoslovakya’yı, İtalya ise 7 Nisan 1939’da Arnavutluğu işgal etmiştir. Bu işgaller, Avrupa konjonktürünün süratle değişmesine neden olmuş, İkinci Dünya Savaşı’nın eşiğine gelinmiştir. Bu gelişmeler karşısında Fransa, Türkiye’nin Hatay konusundaki isteklerini kabullenmek durumunda kalacaktır (Sarınay, 1996:61).

23 Haziran 1939’da Ankara’da Hatay’ın Türkiye’ye bırakılmasına ilişkin imzalanan anlaşma ile 19 Mayıs 1939’de Akvam Cemiyeti sınır komisyonunu tarafından çizilen Hatay Devleti sınırları Türkiye-Suriye sınırı olarak belirlenmiştir (Turan, 2005:264).

3.2. Misâk-ı Millî İkinci Madde

“Ahalisi, ilk serbest kaldıkları zamanda âra-yı âmmeleriyle Anavatan’a iltihak etmiş olan Elviye-i Selâse için lede’l-icab tekrar serbestçe âra-yı âmmeye müraca’at edilmesini kabul ederiz.” (Alp, 1998:245)

“Halkı, ilk serbest kaldıkları zaman halkın oylarıyla Anavatan’a katılmış olan üç sancak (Elviye-i Selâse yani Kars, Ardahan ve Batum Livaları) için gerektiğinde yeniden serbestçe halkoyuna başvurulmasını kabul ederiz.” (Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri, 1983:481)

“Üç liva” veya “üç sancak” anlamına gelen Elviye-i Selâse, Rumeli’de Makedonya bölgesini oluşturan “Selanik, Manastır ve Kosova”, bir aralık “Yanya, Tırhala ve Manastır” için de kullanılmışsa da daha ziyade Doksanüç Harbi’nden (1877-78) sonra, Ayastefanos ve teyit edilen haliyle Berlin Antlaşmaları çerçevesinde harp tazminatına karşılık olmak üzere Rusya’ya terk edilmeleriyle siyâsî bir mesele olarak ortaya çıkan “Kars, Ardahan ve Batum” sancaklarını ifade etmektedir.

Rusya, Birinci Dünya Savaşı sonunda imzaladığı 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması ile Elviye-i Selâse’yi Osmanlı Devleti’ne iade etmiş, Ermenilerin tepkisi üzerine, bu sahada halkın serbest reyine başvurulması kararlaştırılmış (Alp, 1998:200), 12 Haziran 1918’de yapılan halk oylaması ile 40 yıllık hasret ve esaret sona ermiş ve Üç Sancak tekrar Anavatan’a katılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuzey Doğu ve Doğu sınırları, Lozan Antlaşması’yla çizilmemiş, sırasıyla Gümrü-Moskova Antlaşmaları’yla belirlenmiş, nihai halini Kars Antlaşması ile almıştır (Erim, 1952:1).

16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması ile Sovyet Rusya ve 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması ile de Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan Cumhuriyetleri bugünkü sınırları tanıdılar (Alp, 1998:200). Rusya, Moskova Antlaşması’nın birinci maddesi ile “Büyük Millet Meclisi’nce temsil edilen Türkiye Ulusal Hükümeti tarafından tanınmamış Türkiye’ye ilişkin hiçbir uluslar arası antlaşmayı tanınamayı ve antlaşmada yazılı ‘Türkiye’ terimi ile 28 Ocak 1920 günü İstanbul’da toplanan Meclis-i Meb’ûsan tarafından düzenlenip tüm devletlere ve basına bildirilen Misâk-ı Millî’nin kapsadığı toprakların anlaşıldığını” kabul etmiştir (Yalçın, 2000:261) Bu antlaşmalara göre, “Kars ve Ardahan sancakları ile Aras’ın doğusundaki Sürmeli ve Batum’un güneyindeki Artvin Türkiye’ye bırakılmış, böylece Batum yerine Elviye-i Selâse’ye Artvin dâhil edilmiştir”. Buna karşılık Misâk-ı Millî sınırları içinde kabul edilen ve hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde uzun tartışmalar yapılan “Batum, Acara ve Çürüksu” toprakları, Gürcistan tarafında kalmıştır (Alp, 1998:200). Kars Antlaşması ile Gümrü Antlaşması feshedilmiştir (Erim, 1952:8).

21 Mart 1921 tarihinde Meclis gizli oturumunda, konu üzerinde konuşan Mustafa Kemal Paşa, Elviye-i Selâse konusunda şu hususları ifade etmektedir:

“ Misâk-ı Millî’imiz ve hududu millîmiz dâhilinde olduğunu iddia ettiğimiz Elviye-i Selâse’de ahalinin ârâyı umumîyesine (oyuna) müracaat etmek suretiyle Elviye-i Selâse’yi almak istiyoruz veyahut herhangi bir şekilde bir fikrimizi azami bir surette temin etmek istiyoruz...Binaenaleyh almak istiyor isek alınacak zaman bu defadır; alınacak an bu dakikadır. Sulh ile alınır; sulh ile alınamazsa bittabi (tabiatıyla) cebren alınır...Harp etmemek için ne yapmak lazımsa yapacağız. Çünkü, her zaman arz edildiği üzere Büyük Millet Meclis-i âlimizin takip ettiği siyaset harp siyaseti değildir; muslihâne (barış yoluyla) temin-i menafî etmektir (fayda sağlamak)...Misâk-ı Millîmizde Elviye-i Selâse bizimdir, diyoruz. Vereceğiniz kararı... Bunun sureti teminidir. Onu düşününüz, ona karar veriniz;... Hey’et-i Vekîle tatbik edecektir.” (Alp, 1998:208)

İlker ALP’in 21 Mart 1921 tarihli Meclis Gizli Oturumu Zabıtlarına istinaden verdiği bu konuşmaların tarihi dikkate alındığında, Moskova Antlaşması sonrasında yapıldığı görülecektir. Moskova Antlaşması ile Elviye-i Selâse’nin büyük kısmının (Kars-Ardahan-Artvin) elde edildiği, ancak Kars Antlaşması ile durumu teyit edilen Batum için bir değişiklik öngörülmediği görülmektedir. Buna rağmen Mustafa Kemal Paşa’nın, Batum konusundaki emellerinin devam ettiği, ancak içinde bulunulan şartlar itibarıyla bu maksat için öncelikle barış yolunun takip edileceği, şartlar müsaade ettiği takdirde yeniden Batum için harekete geçebileceğinin işaretlerini vermektedir.

1918 yılında yapılan plebisit sonuçlarından da güven alınarak, Misâk-ı Millî ikinci maddesinin, dünya konjonktüründe hukukî dayanak ta sağlamak amacıyla bu şekilde ifade edilmiş olmasını doğal karşılamak gerekir. Ancak Moskova Antlaşması'nın yapıldığı 1921 yılına gelinceye değin bölgedeki karmaşa, mücadele ve Rus-Ermeni zorlamaları nedeniyle bir kısım nüfusun Anadolu'ya gelmeye devam ettiği, gene anılan anlaşma sonrasında da benzer nüfus hareketinin devam etmiş olduğu tahmini –kesin rakamlara ulaşılamamakla birlikte- sanırım yanlış olmayacaktır.

Mustafa Kemal Paşa'nın her halükarda barışçı politikalar takip etmeyi tercih etmesi, politikalarında hukuku temel alması dikkate alındığında; kendi döneminde Moskova Antlaşması ile Batum bölgesi için bazı yükümlülükler üstlenen Gürcistan'ın, bu yükümlülükleri aksatmadan yerine getirdiği, nüfus açısından da biraz önce bahsetmiş olduğumuz nedenlerden dolayı bölgede dengenin Türkiye'nin aleyhine bozulduğu, bu nedenle Batum'a yönelik tespit edilebilen herhangi bir hareket icra etmediği değerlendirilmesinde bulunulabilir.

3.3. Misâk-ı Millî Üçüncü Madde

“Türkiye sulhuna ta'alluk edilen Garbi Trakya vaz'iyet-i hukukîyesinin tesbiti de sekenesinin kemal-i hürriyetle beyan edecekleri âraya tebe'an vâki' olmalıdır.” (Alp, 1998:246)

“Türkiye ile yapılacak barışa bırakılan Batı Trakya'nın hukukî durumunun saptanması da halkın tam bir serbestlik içinde açıklayacakları oylara uygun olarak yapılmalıdır.” (Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, 1983:481)

Osmanlı-Bulgar görüşmeleri sonunda imzalanan 29 Ekim 1913 tarihli İstanbul Antlaşması ile bölge Bulgaristan'a terk edildi. Bu tarihten sonra Batı Trakya bir daha Türk egemenliğine dönememiştir. Batı Trakya, Türk direnişlerinin devam etmesine karşın 1913-1918 arasında hukuken ve fiilen Bulgar egemenliği altında kalmıştır.

27 Kasım 1919 Neuilly Antlaşması'na göre bölgenin dağlık kuzey kısımları Bulgaristan'a bırakılırken güney kısımları Müttefiklerce işgal edilmiştir. İşgal Fransız kuvvetlerince gerçekleştirilmiştir. Son olarak 22 Mayıs 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilen bölge, Sèvres antlaşması ile Yunanistan'a resmen devredilmiştir (Oran, 1981:27-32). Yunanlılar, bir kez daha savaşmadan topraklarını genişletmişlerdir.

Tüm girişim ve gayretlere rağmen Lozan Antlaşmasıyla Batı Trakya'yı Yunanistan'a vermek zorunda kalan Türkiye, bu bölgeyi tekrar anavatana katmak için çaba göstermiştir. Bunu yaparken Yunanistan'ın zayıf anını yakalamak ve bu devlete karşı müttefikler aramak yoluna başvurmuştur. Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Aralık 1923'te Arnavutluk, Ekim 1925'te Bulgaristan ve Yugoslavya ile bir dizi ikili dostluk antlaşmaları imzalamıştır.

Bu dönemde Türkiye ile Yunanistan arasında arka planda devam eden mesele, Türkiye'nin Batı Trakya'yı Yunanistan'dan kurtarmanın yollarını araması olmuştur. Bu durum, dönemin İngiliz belgelerinde de yer almıştır. Belgelere göre, “hâlihazırdaki Türk-Yunan sınırı Ankara'yı memnun etmemektedir ve sınırın yakın bir zamanda tekrar düzeltilmesi planlandığı, Lozan Antlaşması'ndan sonra Türk-Yunan sınırının değiştirilmesinin Türk dış politikasının temel amaçlarından en önemlisi olduğu” belirtilmektedir. İngiliz temsilci, raporunun ilerleyen bölümünde, “Türk Savaş Bakanlığı ve Genelkurmay'ının bu amaçla doğu Trakya'ya asker kaydırıldığını ve buradaki askerî gücünü takviye ettiğini ve Kazım Karabekir Paşa'nın burada teftişte bulunduğunu” belirtmişti. İngiliz temsilcisi ayrıca, “Bulgaristan'ın da Batı Trakya'da gözü olduğundan bahisle Sofya'nın bu bölgede Türkiye'nin lehine sınır düzenlemesine asla rıza göstermeyeceğini” de ifade etmiştir (Bilgin, 2004).

O zamanki şartlar altında Batı Trakya konusundaki çabalardan sonuç alınamaması üzerine dış politikada değişikliğe gidilerek Balkan ülkeleriyle ikili ilişkilerin geliştirilmesi yolu takip edilmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin “reform sürecine girmesi ve içerde bazı isyan hareketlerinin meydana gelmesi” Ankara'nın Balkan politikasında değişikliğe gitmesinde etkili olmuştur (Bilgin, 2004:820).

3.4. Misâk-ı Millî Dördüncü Madde

“Makarr-ı Hilafet-i İslamiye ve payitaht-ı Saltanat-ı Seniyye ve Merkez-i Hükümet-i olan İstanbul şehri ile Marmara Denizi'nin emniyeti her türlü halelden masun olmalıdır. Bu esas mahfuz kalmak şartı ile Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarının ticaret ve münakalat-ı âleme küşad-ı hakkında bizimle sa'ir bi'l-umum alakadar devletlerin müttefikan verecekleri karar mu'teberdir.” (Alp, 1998:246)

“İslâm Hilafet ve Saltanatın Merkezi ve Osmanlı Hükümet Merkezi olan İstanbul şehri ile Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü tehlikeden uzak (korunmuş) olmalıdır. Bu ilke saklı kalmak şartıyla, Akdeniz ve Karadeniz Boğazları'nın dünya ticaret ve ulaşımına açılması hakkında, bizimle diğer bütün ilgili devletlerin birlikte verecekleri karar geçerlidir.” (Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, 1983:481)

Lozan'da, Boğazlardan harp ve ticaret gemilerinin geçiş esasları, Türkiye'nin olabilecek bir harbin içinde-dışında-tarafsız olması durumlarına göre belirlenmiş, Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının, İmralı hariç tüm Marmara adalarının, Ege'de İmroz, Semadirek, Bozcaada ve Tavşan adalarının askerden arındırılmış bölgeler olması kararlaştırılmış ve belirlenen esasların uygulamasını denetleyecek ve Akvam Cemiyeti'ne yıllık raporlar hazırlayacak bir komisyonun kurulmasına karar verilmiştir (Akşin, 1991:283-284).

Boğazlar civarında oldukça büyük bir bölgenin silahtan arındırılmış olması, her ne kadar gayri askerî mntıklar yakınında ağır toplar hazır bulunduruluyorsa da henüz harp ilan etmemiş bir devletin donanmasını baskın tarzında oradan geçirmesi ihtimali tamamıyla önlenebilmiş sayılamazdı. Bu donanma, Marmara'ya geçtikten sonra Türk limanlarına tahribat yapabilir, Anadolu ile Trakya'nın bağlantısını keserek, Trakya'nın istila tehlikesini arttırabilirdi. Bir yabancı devlet daha harbe başlamadan askerden arındırılmış bölgelere baskın tarzında asker çıkartarak Boğazlar mntikasına hâkim olabilirdi (Bayur, 1995:178-179).

1932'de başlayan silahsızlanma konferansında öngörülen bazı ilkeler, Boğazlar konusundaki Lozan maddelerinin tadil edilmesi yönündeki girişimlerimizin hukuksal düzlemde başlatılmasının önünü açmıştır.

1932'de silahsızlanma konferansında öngörülen ilkelerden biri de “ağır sahra toplarının” kaldırılmasıydı. Bu halde Türkiye şu iki şıkkın karşısında idi: “Ya Türkiye'ye harp halinde boğazları savunabilmek için ağır sahra topuna malik olma hakkı tanınacak yahut da Boğazlar Mukavelesinin askerlikten sıyırma hakkındaki hükümleri kaldırılacaktı”. Türkiye, söz konusu konferansta Boğazlar Mukavelesinin tadilini ileri sürdü. Türkiye'nin tercihi ikinci şıktan yana idi. Bu istek, Boğazların kapalılığına doğru bir eğilim sayıldığı için İngiltere tarafından olumlu karşılanmadı. İngilizler bunu Türkiye ile Rusya arasındaki iyi münasebetler dolayısıyla Rusya lehinde bir hareket gibi alıyorlar ve Rusya'nın güneyindeki Boğazlar kapısını emin bir bekçiye emanet ederek bir yandan da teminat altına koydurmak istediği yolunda yorumluyorlardı (Akşin, 1991:285).

Ancak Almanya'nın Versailles Antlaşması'na aykırı olarak Ren bölgesine askerî sığınak yaparak silahlandırması, Avusturya'nın Saint Germain Antlaşması'nı ihlal ederek mecburi askerlik ihdas etmesi ve İtalya'nın da Habeşistan'ı işgal etmesi (Turan, 2005:264), Japonya'nın Akvam Cemiyeti'nden ayrılması (Yalçın, 2000:238) gibi olaylar, İngiltere'nin Boğazlar konusuna yaklaşımını değiştirmiş, bu konuda Türk tezine yaklaştırmıştır.

Boğazlar konusundaki Türkiye'nin görüşleri 1936 Mart ayında ilgili ülkelere bir nota ile bildirilerek uluslararası bir konferansın toplanması talep edildi. 1932'de Türkiye'nin bu talebine olumsuz yaklaşan İngiltere dahil tüm ülkeler bu talebi olumlu karşıladı. Avrupa Devletlerinin 1936 yılına gelinceye değin bazı oldu bittilerle bazı kazanımlar yaptıkları cihetle, Atatürk Türkiye'sinin anlaşmalarının kutsallığına saygı göstermesi tüm yabancı basın ve politika çevrelerinde takdirle karşılanmıştır. 22 Haziran 1936'da İsviçre'nin Montreux kasabasında toplanan konferans, 20 Temmuz 1936'da anlaşmayı imzalandı. Böylelikle Türkiye'nin emniyeti ve Boğazlar üzerindeki hâkimiyeti tüm devletler tarafından kabul edilmiş oluyordu (Akşin, 1991:285-301). Hatay örneğinde olduğu gibi Atatürk, Boğazlar konusunda da Türkiye'nin haklılığını basın yoluyla da savunmuştur. Bu konferans devam ederken, Pravda gazetesinde

çıkan eleştirilere cevaben yazdığı makale, Yunus Nadi'nin imzası ile 10 Temmuz 1936'da Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanmıştır (Güler, 2006:77).

Lozan ile Montrö Sözleşmesi maddelerinin mukayesesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'den 1936'ya 13 yılda almış olduğu mesafeyi göstermesi açısından önemlidir. Atatürk, Boğazlar konusunda Misâk-ı Millî Dördüncü maddesinin ötesine geçmiş ve altıncı maddedeki tam bağımsızlık kapsamında, Boğazlarda Türk egemenliğini hâkim kılmıştır.

3.5. Misâk-ı Millî Beşinci Madde

“Düvel-i İtilâfiye ile muhasımları ve ba'zı müşarikleri arasında takarrür eden esasat-ı ahdiye dairesinde ekalliyetlerin hukuku, memalik-i mütecviredeki Müslüman ahalinin de aynı hukuktan istifade ümniyesiyle tarafımızdan te'tid ve te'min edilecektir.” (Alp, 1998:246)

“İtilâf Devletleri ile düşmanları ve bazı ortakları arasında kararlaştırılan antlaşma esasları çerçevesinde azınlıkların hukuku komşu ülkelerdeki Müslüman ahalinin de aynı hukuktan yararlanmaları güvencesiyle tarafımızdan destelenecek ve sağlanacaktır.” (Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, 1983:481)

Mustafa Kemal Paşa daha 1905 yılında Şam'da görevliyken, İmparatorluğun nasıl tasfiye edilmesi gerektiğini açıklarken azınlıklara ilişkin olarak “...Yeni Türkiye içinde kalacak olan Rum, Bulgar ve Sırp azınlıkları dışarıda kalan Türklerle mübadele edilecekti.” (Cebesoy, 1967:117) şeklindeki düşüncesini ortaya koymaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Türkiye'ye yapılan dört barış teklini (Sèvres- Mart 1921 dönemi- Mart 1922 dönemi-Lozan) karşılaştırdığı bölümde, azınlıkların korunması kısmında, Lozan ile Misâk-ı Millî'ye uygun biçimde konunun halledildiğini ifade etmektedir (Nutuk, 1981:548-561).

Lozan'da azınlık ve mübadele konuları birlikte ele alınmıştır. Bu durum Türk tarafının yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Nitekim Heyetimize Lozan'a gitmeden verilen genel talimat içinde bu konu “azınlıklar sorununun çözümü konusunda nüfus mübadelesi usulü kabul edilmeli” şeklinde belirtilmektedir (Sonyel, 2003:295-296). Mübadele sözleşmesinde, mübadelenin zorunlu olması ve mübadillerin belirlenmesinde “dın” unsurunun temel alınması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda, Yunanistan'ın Müslüman ahalisi ile Türkiye'deki Rum Ortodoks ahali mübadeleye tabi tutulmuş, Katolik ve Protestan Rumlar mübadele dışı bırakılmıştır. Öte yandan Ortodoks olan Karamanlı Türkler bu sözleşme gereği Yunanistan'a gönderilmiştir. Bunun yanında Türkiye'ye gelenler arasında da Müslüman olup Türk olmayan ve Türkçe bilmeyen Balkan halkları da vardır (Kayam, 1993:583-585).

Yunanistan ile 10 Haziran 1930'da imzalanan antlaşma ile “doğum yerleri ve yerleşme tarihleri ne olursa olsun İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler” ‘etabli’ (yerleşmiş) kapsamı içine alınmıştır. Böylece Türk-Yunan münasebetlerinde 1954 yılında kadar sürecek olan iyi ilişkiler dönemi başlamıştır (Bilgin, 2004:813).

Türkiye'deki azınlık yapısına bakıldığında Katoliklerin genellikle Fransa, İtalya ve Avusturya, Protestanların İngiltere, Almanya ve A.B.D., Ortodoksların da Rusya tarafından himaye edildiği söylenebilir (Akgül, 2004:444).

Türkiye'nin hem bu tecrübesi hem de ileri görüşlülüğü sayesinde ele aldığı bu konuda, TBMM Hükümeti'nin mübadele isteğinin temelinde başlıca iki amaç bulunmaktadır. Birincisi “Batı'nın müdahalesine gerekçe oluşturan azınlıklardan kurtulmak”, ikincisi “Müslüman unsurların kolayca uyum sağlayabileceği düşüncesiyle, Misâk-ı Millî sınırları içinde ulus devlete giden yolu açabilmektir.” (Kayam, 1993:606)

3.5. Misâk-ı Millî Altıncı Madde

“Millî ve iktisadî inkişafatımız da'ire-i imkâna girmek ve daha asri bir idare-i muntazama şeklinde tedvir-i umura muvaffak olabilmek için her devlet gibi bizim de te'min-i esbab-ı inkişafatımızda istiklal ve serbesti-i tamme mazhar olmamız üssü'l-esas hayat ve becamızdır. Bu

sebeple siyasî, adlî, malî ve sa'ir inkişafımıza mani' kuyuda muhalîfiz. Tahakkuk edecek düyunatımızın şera'it-i tesviyesi de bu esasata da mugayir olmayacaktır.” (Alp, 1998:246)

“Millî ve ekonomik gelişme olanağını elde etmek ve daha çağdaş ve düzenli bir yönetim şeklinde işleri yürütmeyi başarabilmek için, her devlet gibi bizim de gelişme sebeplerimizin sağlanmasında tam bir hürriyet ve bağımsızlığa kavuşmamız, varlığımızın ve hayatımızın esasıdır. Bu sebeple, siyasî, adlî, iktisadî ve benzeri gelişmelerimize engel kayıtlara karşıyız. Gerçekleşecek borçlarımızın ödemesi koşulları da bu ilkelerle çelişmeyecektir.” (Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, 1983:482)

Misâk-ı Millî'nin altıncı maddesinde millî varlığın ve geleceğin temeli olarak bağımsızlık ve özgürlük şartı getirilmiştir. Devamında siyasî, adlî ve iktisadî alanlarda belirlenecek borçların ödenmesi şartlarının da bu ilkelere aykırı olmayacağı ilave edilmiştir. Millî varlık ve istiklalın Meclis-i Meb'ûsan'da böyle bir belgede açıkça ifade edilmesi en önemli bir husustur. Bu ifade birçok yerde ve belgede İstiklal-i tam şeklinde ifade edilecektir. Misâk-ı Millî'nin Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanın'da kabul görmesi İngilizleri hayli öfkelenmiş ve baskılarını artırmışlardır (Turan, 2003:628).

Lozan'a gidecek heyete altıncı madde çerçevesinde olduğunu değerlendirilen “konferansın kesilmesine yol açsa bile kapitülasyonların kabulü reddedilmeli; Osmanlı genel borcunun, Osmanlı Devleti'nden ayrılan ülkeler arasında eşit olarak bölüştürülmesi sağlanmalı; Türklerin genel borçlarının Yunanistan'dan istenecek savaş tazminatına karşılık silinmesi sağlanmalı, bu sağlamazsa, bu borcun 20 yıl süreyle ödenmesi ve Osmanlı Genel borcu (Düyun-u Umumiye) İdaresi'nin kaldırılması sağlanmalı; Türk ordu ve donanmasında kısıntı yapılması kabul edilmemeli; Türkiye'deki yabancı kuruluşların, Türk kanunlarına tabi tutulması ve Türkiye'den ayrılan ülkelere Misâk-ı Millî koşullarının uygulanması sağlanmalı” (Sonyel, 2003:295-296) talimatları verilmiştir.

3.6.1. Ekonomik Bağımsızlık

Ekonomik bağımsızlığımızı tehdit eden en büyük faktörlerden biri olan kapitülasyonlar, Lozan Antlaşması ile ortadan kalkmıştır (Yalçın, 2000:275).

Borçlar Meselesi, şiddetli çekişme ve tartışmaların yaşandığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nden alacağı en çok devlet Fransa idi. Lozan'da bu mesele ele alınmış, borç tahvillerinin sahipleri ile Türkiye'nin ikili olarak görüşmesi ve çözüm sağlaması kararlaştırılmıştır. 13 Haziran 1928'de sonuçlandırılabilen müzakereler ile çoğunluğunu Fransızların teşkil ettikleri bu alacaklılara ödenecek borcun miktarı, ödeme planı ve ödeme usulü bir yöntemle bağlanabilmiştir. Ancak, 1929 dünya ekonomik buhranı tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de zor duruma sokmuş ve ödemede güçlükler ortaya çıkmıştır. Türkiye, Hoover moratoryumunu referans göstererek borç ödemelerinin geciktirilmesini talep etmiş, alacaklıların itirazı ile yapılan görüşmeler sonunda, 22 Nisan 1933'de Paris'te yeni bir anlaşma imzalanarak borçlar meselesi de böylece bir çözüm girmiştir Düyun-u Umumiye'nin tarihe karışmasından sonra (1928) Fransa ile yeni bir mesele olarak Adana-Mersin demiryolunun satın alınması anlaşmazlığı ortaya çıkmış, ancak Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı döneminden kalan kapitülasyonlardan zerre bir kalıntının dahi kalmaması konusunda kararlılığını göstermiş ve demiryolu hattını millileştirmiştir (Armaoğlu, 1983:324-325; Sonyel, 2006:188-192; Atlı ve Kalın, 2020: 164).

1919'dan itibaren memleketi enflasyonsuz bir yönetimle 1931 yılına getiren Mustafa Kemal Paşa, 1929 ekonomik buhranına rağmen 1931'den sonra da emisyon (para basma) gibi bir finansman aleti kullanılmasına izin vermemiştir (Aysan, 2000:48).

Mustafa Kemal Paşa, 17 Şubat 1923'de İzmir İktisat Kongresi'nde yaptığı konuşmasında, “Misâk-ı Millî, milletin tam bağımsızlığını temin eden ve bunu temin edebilmek için iktisadiyatında gelişmesine mani olan bütün sebepleri bir daha ve kesinlikle ortadan kaldıran bir kavramdır.” dedikten sonra “...tam bağımsızlık için şu düstur vardır...bütünüyle gerçekleştirilmesini sağlayabilmek için yegane kuvvet, hakiki en kuvvetli temel iktisadiyattır...Siyasî, askerî başarılar ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, iktisadî başarılar ile tamamlanmazlarsa kazanılan zaferler payidar olamaz, az zamanda söner” demiş ve “Türkiye'nin gerçek bağımsızlığının iktisattan geçtiğini” eklemiştir (Sakin, 2003: 125).

Atatürk'ün ekonomi politikasının temel taşlarının; “1. Yurt içinde güçlü Devlet hazinesi için geliri giderine eşit bir devlet bütçesine dayanan maliye politikası 2. Enflasyonu önleyen ve güçlü bir Türk Lirası, iyi işleyen bir bankacılık sistemi yaratmak, kaynak ve harcamaları birbirine eşit bir para politikası, 3. Dış ekonomik ilişkilerde Devlet Hazinesinin gücünü, Türk Lirası'nın yabancı paralara karşı değerini koruyan ve bu değerleri arttırmayı amaçlayan döviz gelirleri ile döviz giderleri birbirine eşit bir Dış Ekonomik İlişkiler Politikası, 4. Kapitalist ve sosyalist ideolojilere dayanan aşırı görüşlerin dengesiz güç kazanmasının yaratabileceği ekonomik, sosyal ve siyasal zararları en aza indirebilmek için özel işletmelerle devlet işletmelerinin güçlerini eşitleyecek bir yatırım politikası” şeklinde dört dengeden oluştuğu öne sürülebilir (Aysan, 2000:83).

3.6.2. Siyasî Bağımsızlık

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta iç ve dış politika dengesini şu şekilde ifade etmektedir:

“Dış siyasanın en çok ilgili bulunduğu ve dayandığı temel, devletin iç örgütüdür. Dış siyasanın, iç örgütüyle uyumlu olması gerekir. Ulusumuzun güçlü, mutlu ve sağlam bir düzen içinde yaşayabilmesi için devletin bütünüyle ulusal bir siyasa gütmesi ve bu siyasanın iç örgütlerimize tam uyumlu ve dayalı olması gereklidir. Ulusal siyasa demekle anlatmak istediğim şudur. Ulusal sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi gücümüze dayanarak varlığımızı koruyup ulusun ve yurdun gerçek mutluluğuna ve bayındırlığına çalışmak, gelişigüzel, ulaşılamayacak istekler peşinde ulusu uğraştırmamak ve zarara sokmamak, uygarlık dünyasının uygarca ve insanca davranışını ve karşılıklı dostluğunu beklemektir.” (Nutuk, 1981:322)

Egemenlik ve eşitlik ilkelerine şiddetle bağlı kalmış olan Atatürk'ün her çeşit ittifaka Türkiye açısından karşı bulunmasını, “bir büyük ve kuvvetli devlet ile ittifak etmek, ister istemez, küçük ve zayıf devletin egemenlik haklarından kısıntıya uğraması ve büyük ve kuvvetli müttefikin bir nevi himayesi altına girmesidir” düşüncesiyle açıklamak mümkündür. Ayrıca Atatürk “her ittifakın, bu ittifakın sarıh ve zımnî olarak aleyhine müteveccih olduğu devlet veya devletler nezdinde şüphe ve rahatsızlık, hatta güvensizlik doğuracağını ve binnetice mukabil ittifak ve kombinezonları tahrik edeceğini, bunun ise, herkesle iyi geçinmek isteyen ve kimsenin toprakları ve menfaatleri aleyhinde art düşünce ve davranışı olmayan Türkiye'nin ana dış politika ilkelerine aykırı olacağını” düşünmektedir. Atatürk böyle bir duruma meydan vermeyeceğini çeşitli vesilelerle açıklamıştır. Onun zamanında yapılan antlaşmalar hep tarafsızlık, saldırmazlık, dostluk, iyi komşuluk, işbirliği niteliğinde idi (Akşin, 1991:123,150).

1930 yılına gelindiğinde, Lozan'dan kalan tüm sorunları halledilmiş ve hemen tüm ülkelerle normal ilişkiler içine girilmiş bulunuluyordu. Türkiye, 1928 yılında imzalanan “savaşın millî siyaset aracı olarak kullanılmamasını” esas alan Kellogg-Briand Paktı'na taraf olmuş (Özkaya vd., 2003:238), 1930 yılında akdedilen Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamış ve tasdik etmiştir. Savaşları “uluslararası ilişkilerin bir aracı” olmaktan çıkararak birinci sözleşme, yeni Türkiye Devleti'nin taraf olduğu ilk uluslararası çok-taraflı sözleşme idi (Gönlübol, 1992:441).

Atatürk, ittifak politikasına aykırı olduğundan Akvam Cemiyeti dışında kalmayı bu prensibin zaruri bir neticesi gibi görmekte idi. Fakat Hitler'in iktidara geçmesi ve Roma ile Berlin arasında bir mihverin kurulması ve bu mihverin etkilerinin Türkiye'ye kadar uzaması Atatürk'ü kayıtsız bırakamazdı. Türkiye'nin yakın çevresinde kurduğu dostluk bağları onu bölgesel tehlikelerden uzak bulunduruyordu. Fakat son gelişmeler vaziyeti hayli değiştirmiş idi. Jeopolitik durumumuz bizi sınırlarımızın ötelinde olup biten olaylarla ilgilenmek zorunda bırakıyordu. Nitekim bu gelişmeler çerçevesinde, 1932'de Akvam Cemiyeti'ne girdik. Cemiyet üyesi 28 devletin teklifi üzerine, Türkiye'nin barışsever devletler saflarında yer almaya çağırılması Cemiyet Genel Kurulu'nun 18 Temmuz 1932 tarihli olağanüstü toplantısında oybirliği ile kabul edilmiş olması, Atatürk Türkiye için önemli bir başarı oldu. Bütün bunlar Atatürk'ün dış politikasındaki normal akışın tabii ve zaruri bir neticesidir (Akşin, 1991:165-166,172).

1935'te İtalya'nın Habeşistan'a saldırması Doğu Akdeniz'de tüm bölge ülkelerini tehdit eden bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu tehdit ortamı, İtalya'dan kaygılanan Türkiye ve İngiltere'yi birbirine yaklaştırmış, o zamana kadar tüm ittifaklardan uzak duran Türkiye'nin Akdeniz Paktı çerçevesinde, 1936 yılı itibarıyla işbirliği içine girmelerine yol açmıştır (Gönlübol ve Kürkcüoğlu, 1985:459). Bu ittifaka yol

açan İtalya, Habeşistan saldırısı öncesinde de on iki adayı eline tutması ve adaları Anadolu'ya bir sıçrama tahtası olarak kullanabileceği ihtimali nedeniyle Türkiye'ye karşı sürekli bir tehdit halindeydi (Akşin, 1991:217). O ana kadar izlenmiş dengeli politika ile bu tehlike bir şekilde uzak tutulmuştur, ancak İtalya'nın Habeşistan saldırısı tehdidi adalar boyutundan çıkararak tüm bölgemizi, hatta Boğazları tehdit eder boyut almıştır.

Saldırmazlık anlamında dahi Büyük Devletlerin Avrupa'da kendi içlerinde bir birliklik yaratamamış olmasına karşın Atatürk, Sadabat Paktı ve Balkan Antantı ile Orta Doğu ve Balkanlar coğrafyasını, bölgesel güvenlik ve barış alanı haline getirmeyi başarmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nı ortaya çıkaran sebeplerin ortadan kaldırılamamış olması, İkinci Dünya Savaşı'nın zemininin hazırlandığı Avrupa'nın bulunduğu karmaşa döneminde, Atatürk izlediği siyaset ile Türkiye'nin bağımsızlığına hanel getirmeyecek, dengeli, akılcı, barışçı ve gerçekçi bir yöntem sergilemiştir. Bu çabalarındaki temel hedef, elde edilen kazanımlar çerçevesinde dünyaya gelen genç Türk Devleti'nin tam bağımsız olarak yoluna devam etmesi olarak görülmelidir.

3.6.3. Hukukî Bağımsızlık

Lozan Antlaşması'nın 42'nci maddesiyle gayri Müslim azınlıklar yararına olarak kabul edilen kişisel haklar ve aile hakları, Medeni Kanunumuzun yürürlüğe girmesiyle önem ve anlamını yitirmiş ve ilgililerin de muvafakatleriyle uygulanmamıştır (Akşin, 1991:118).

Atatürk'ün dış politikada hukuka bağlılığını ve hukuk kurallarını uygulamada başka devletlerin iç hukuka karışmasına müsaade etmemesinin ilginç bir örneği Bozkurt-Lotus olayıdır. Fransız bayrağı taşıyan Lotus gemisi, 2 Ağustos 1926'da, Midilli Adası'nın beş altı mil açığında Türk gemisi Bozkurt ile çarpışmış, Türk gemisi batmış, gemide olanların bazıları ölmüştür. Buna karşın Lotus yoluna devamla, İstanbul'a gelince kaptanları Türk adli makamları tarafından tedbirsizlik ve ihmal suçlarından tutuklanmıştır. Fransız kaptanı, olayın açık denizde olduğundan bahisle, Türk mahkemelerinin yetkisiz olduğunu iddia etmiş ancak mahkûm olmaktan kurtulamamıştır. Fransa durumu Lahey Adalet Divanı'na götürmüştür (Özkaya vd., 2003:510)

Türk Hükümeti, "Türk adli yetkisinin tamamıyla ve mutlak şekilde, uluslararası hukuk ilkeleri üzerine kurulduğunu, yabancıları ilgilendiren her konuda yargı yetkisini kullanmak bakımından, uluslararası hukuk ilkelerine aykırı hareket etmediğini, Açık denizlerdeki gemiler, bayrağını taşıdıkları devlet ülkesinin bir parçası sayıldıklarından ve söz konusu davada suçun meydana geldiği yerin Türk bayrağını taşıyan Bozkurt gemisi olduğundan tıpkı olay Türk topraklarında meydana gelmişçesine tedbirsizliğinden dolayı 8 kişinin ölümüne sebebiyet veren kişi konumunda bulunan Fransız vatandaşı Desmons aleyhinde takibat yapmaya Türkiye'nin yetkili bulunduğunu" belirtmiştir (Tezcan, 1994:270).

Divan, 7 Eylül 1927'de verdiği kararla, Türkiye'yi haklı görmüştür. Ulusal bağımsızlık savaşı boyunca savaştığımız Fransa'ya karşı kazanılan bu dava Türkiye'de büyük yankılar uyandırmıştır. O zamanki Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey, bu davada Türkiye'yi temsil etmiştir. Soyadı Kanunu çıktığında bu davadan dolayı Atatürk tarafından Mahmut Esat Bey'e, Bozkurt soyadı verilmiştir.

Bozkurt-Lotus davası Uluslararası Hukuk kitaplarında başlangıç dava olarak ele alınmaktadır. Çünkü "uluslararası hukukun egemen devletlerarası ilişkileri düzenlemesi, örf ve adet hukukunun oluşumu, devletlerin yargı yetkileri" gibi birçok konuda örnek olay niteliği taşımaktadır. O dönemden beri delinmeye çalışılan "Türkiye'nin Tapusu" olan Lozan Anlaşmalarının hukukî gücü de tescil edilmiştir (Tezcan, 1994:273).

Türkiye, içeride güçlendikçe, modernleşme yolunda çağdaş kanun ve düzenlemeleri ortaya koydukça hukuk anlamında da dışarıdan müdahale bahanelerini tüketmiştir.

SONUÇ

Türk Milleti'ni tarih sahnesinden silmeyi öngören 1920 tarihli Sèvres Antlaşması, büyük acılar ve fedakarlıklarla kazanılan Millî Mücadele ile kesinlikle reddedilmiş, 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla milletler arası platformda tarihin derinliklerine gömülmüştür. Buna rağmen Batılı emperyalistler, Türk Devleti'ni milletiyle birlikte parçalanıp yok edilmesine yönelik açık ve gizli diplomatik, siyasî, iktisadî, sosyo-kültürel vs. yönlerdeki faaliyetlerini sürdürmektedir (Turan, 2005:87).

Misâk-ı Millî ideali, TBMM'nin 09/01/1920 tarihli toplantısında, İstiklal Madalyasının “bir tarafında Misâk-ı Millî hududu dâhilindeki vatanımızın haritasının, diğer tarafında Büyük Millet Meclisi'nin tarihi küşadı ve madalyanın tesis tarihinin bulunması muvafık görülmüştür.” (Alp, 1998:202) şeklindeki kararı ile ölümsüzleştirilmiştir.

Misâk-ı Millî, bir millî ve üniter devlet düşüncesinin sonucudur. İmparatorlukların dağıldığı dönemin şartlarını ihtiva etmektedir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesini yansıtmaktadır (Yılmaz, 1998:40). Mondros Mütarekesi ve Sèvres Antlaşması, Türk vatanını parçalayıcı bir nitelik taşıırken, Misâk-ı Millî, Türk vatanının bütünlüğünü gerçekleştirme ve koruma amacı güden bir belgedir (Armaoğlu, 1998a:11).

Mustafa Kemal Paşa, Misâk-ı Millî'yi “milletin emelleri ve maksatlarının kısa bir programı” olarak tarif etmektedir (Nutuk, 1981:261). Mustafa Kemal Paşa, gene Nutuk'ta başka bir yerde, “Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde saptanan ilkelerin, son İstanbul Meclisi'nce kabul edilerek Misâk-ı Millî, adı altında özetlendiğini” belirtmektedir (Nutuk, 1981:435-436). Bu ifadelerden yola çıkarak, Mustafa Kemal Paşa'nın kafasındaki Misâk-ı Millî kavramının ilan edilen metinden daha geniş olduğu sonucuna varabiliriz. Buradaki daha genişten kastım sınırlar anlamında değildir. Misâk-ı Millî dendiğinde çoğu insanın aklına sadece sınır konuları gelmektedir. Ancak yukarıdaki incelemelerimiz de ortaya koymaktadır ki Misâk-ı Millî'yi sadece sınırlar anlamında yorumlamak belgenin anlamını azaltacaktır.

Atatürk, izlediği politikalarda, “Ben bir işte nasıl muvaffak olunacağını düşünmem. O işe neler mani olur diye düşünürüm. Engelleri kaldırdım mı iş kendi kendine yürür.” (Atatürk'ün Jeopolitik..., 1981:33) yöntemini benimsemiştir.

Her zaman için barışçıl politikalardan yana olan Atatürk'ün harbe ilişkin şu sözleri önemlidir: “Harp zarurî ve hayatî olmalıdır. Hakikî kanaatim şudur: Milleti harbe götürünce vicdanımda azap duymamalıyım. ‘Öldüreceğiz’ diyenlere karşı ‘Ölmeyeceğiz’ diye harbe girmeliyiz. Lakin hayat-ı millet tehlikeye maruz kalmayınca harp bir cinayettir.” (Bayülken, 1996:903; Göyünç, 1998:50)

Dış ilişkilerin yürütülmesi sürecinde devamlı olarak, devletin millî gücünü oluşturan kaynaklar ile dış politika uygulamaları arasında bir dengenin sağlanması gerekir (Bayülken, 1996:891-892). Atatürk'ün takip ettiği politikalarda bu temel diplomasi prensibine uyduğunu görmekteyiz.

Millî Mücadele boyunca, her ne pahasına olursa olsun bağımsızlığın esas alındığı ancak Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan dünyanın gerçeklerinin de dikkate alındığı diplomasi ile Misâk-ı Millî hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Büyük devletler arasındaki çıkar çatışmalarını fırsat bilen ve sürekli diyalog kapısını açık bırakan bu diplomasi, ülkeleri “tarihi dost ve düşman” olarak kategorize etmek yerine millî çıkarlar hangi ülke ile görüşülmesini gerektiriyorsa o ülke ile görüşerek gerçekçi bir yaklaşım sergilenmiştir (Yılmaz, 2009:361).

Atatürk'ün dış politika ilkelerini belirlemede etkili olan dünya görüşünü üç noktada toplamak mümkündür: “Tam Bağımsızlık, Millet Egemenliği, Kökten Çağdaşlaşma.”

Atatürk'ün tarihî tecrübeleri ile oluşturduğu ve ömür boyu sadık kaldığı dış politika ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

“Başka devletlerin iç işlerine karışmamak ve onları kendi iç işlerimize hiç bir suretle karıştırmamak, İç işlerimize karışma dıştan yardım istemenin sonucu olduğuna göre böyle bir yardıma muhtaç duruma düşmemek, Dış borçlanmayı zorunluluk haline getiren bütçe açıklarına meydan vermemek, Dış politikada millî çıkarlarımızın emrettiği yolu seçmek hiçbir suretle macera yolunu tutmamak, gerçekçi olmak ve mümkün olduğu kadar çıkar gruplarının etkisini yurttan uzak tutmak, Daima barıştan yana olmak böyle bir barışın biricik çaresi bütün dünyanın huzur ve sosyal adalet içinde olması görüşünü ön planda tutmak, Diyaloğa açık olmak, Dünü bugünü ve yarını başarılı bir şekilde kavramak, Güvenirlilik, Kendi gücüne dayanma ancak gerektiğinde ittifaklara girmek”

Atatürk, dogmatik olmayan gerçekçi bir dış politika takip etmiştir. Yani donuk düşüncelere göre hareket etmemiş ve daima gerçeğe uygunluk aramıştır. Böyle bir dış politika için Atatürk ülkenin ticarî

ekonomik ve askerî açılardan büyük bir güce dayanması gerektiğinin bilinci ile hareket etmiştir (Irmak, 1987:487,490).

Irak ve Suriye'nin öncelikli olarak bağımsız birer devlet olmalarını desteklemiş, böylelikle komşularının İngiltere ve Fransa olmasını engellemiştir. Bu iki tehlike çekip gittikten sonra tarihi ve kültürel bağlarımız çerçevesinde uzaktan da olsa illa bir sınır değişimi gerekmeden etki politikası izlenmiş diyebiliriz. Literatürde psikolojik harp olarak isimlendirilen bu tür faaliyetlere ilişkin belge bulmak oldukça zordur. Atatürk'ün en son Hatay meselesini de hallettikten sonra diğer konular için nasıl bir yöntem izleyebileceği hususunda kesin bir kanaat söylemek mümkün değil, ancak "Allah nasip eder, ömrüm vefa ederse Musul, Kerkük, ve Adalar'ı geri alacağım. Selanik de dâhil Batı Trakya'yı Türkiye hudutları içine katacağım." (Alp, 1998:217) şeklindeki sözü dikkate alındığında zaman ve şartlar uygun olduğunda söz konusu bölgeler için de fırsat kolladığı söylenebilir.

Büyük Devletlerin içinde bulunduğu karmaşadan yararlanarak Atatürk, İtalya'nın Habeşistan'a saldırması gibi Musul'a girebilirdi. Ancak o dönemde ne Türkiye bir İtalya idi, ne de Musul ile Habeşistan'ın konumu benzerlik taşımamaktadır. Bu örnekte olduğu gibi diğer devletlerin tepki göstermekle birlikte Akvam Cemiyeti nezdinde bazı yaptırımlar dışında bir şey yapmayacaklarını kimse garanti edemezdi. Sonucunu kestirmenin güç olduğu böyle bir maceraya Atatürk'ün o aşamada girmek istemediği, sağlam elde edilmiş olana sahip çıkmak ve tam bağımsızlık yolunda ülke içindeki şartları oluşturmak yönünde bir yol izlemiştir.

Askerî stratejide kullanılan güçler, asker-silah-araç sayısı, silah gücü etkinliği, eğitim, disiplin ve moral seviyesi olarak sayılabilir. Ancak kuvvetli ve etkili bir diplomasi izleyebilmeniz için millî gücün tüm unsurları devreye girecektir. Atatürk'e göre savaşmak, içeride başlayan devrimlerinin gerçekleşmesine harcanan çabanın zayıflamasına neden olabilirdi.

Büyük zahmetlerle elde edilen Lozan Antlaşmasının kazanımlarının korunması da büyük maharet işidir. Atatürk bunu başarmış hatta malum olduğu üzere Boğazlar ve Hatay meselelerinde ilerleme kaydetmiş, Lozan Antlaşması'ndan kesinlikle taviz vermemiştir. Şu anda bulunduğumuz noktada "Atatürk Misâk-ı Milli'yi gerçekleştirebilmiş midir?" gibi bir konu ortaya atmak büyük bir haksızlık olur. Dönemin şartları itibarıyla Lozan gibi kazanımlarla başlanılan noktadan Boğazlar ve Hatay konularında iki büyük adımı gerçekleştirmiştir. Sorulması gereken soru, "Atatürk'ün bıraktığı noktadan ileriye gidebildik mi?" sorusudur. Eminiz ki "gidemedik" cevabı Atatürk'ü mutlu etmezdi. O, modernleşme yolunda sağlam temeller atarak gelecek nesillere emanet ettiği Türkiye Cumhuriyeti'nin her zaman için kendi bıraktığı noktadan çok daha ileriye gitmiş olmasını arzu ederdi.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- AKGÜL, S. (2004). "Nutukta Azınlıklar Meselesi ve Atatürk'ün Azınlıklar Hakkındaki Görüşleri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, X(29), 443-458.
- AKŞİN, A. (1991). *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*. Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- AKŞİN, S. (2007). *Kısa Türkiye Tarihi*. Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul.
- ALP, İ. (1998). "Misâk-ı Millî". *Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 175-252.
- ARMAOĞLU, F. (1983). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980*. Türkiye İş Bankası Yay., Ankara.
- ARMAOĞLU, F. (1998a). "Tarihi Perspektif İçinde Misâk-ı Millî'nin Değerlendirilmesi". *Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 11-22.
- ARMAOĞLU, F. (1998b). "Lozan Konferansı ve Musul Sorunu". *Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 103-108.
- ATATÜRK'ün Görüş ve Direktifleri*. (1983). Genkur Basm., Ankara.
- ATATÜRK'ün Jeopolitik ve Stratejik Görüşleri*. (1981). Harp Akademileri Yay., İstanbul.
- ATLI C. ve KALIN A. (2020). "Mersin-Tarsus-Adana Demiryolunun Millileştirilmesi", *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 155-175.
- AYSAN, M.A. (2000). *Atatürk'ün Ekonomi Politikası*. Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul.
- BAYUR, Y.H. (1995). *Türkiye Devletinin Dış Siyaseti*. Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- BAYÜLKEN, Ü.H. (1996). "Atatürk İlkelerinin Türk Dış Politikasına Etkisi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII(36), 891-909.
- BİLGİN, M.S. (2004). "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Diplomasisi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XX(60), 799-820.
- BUDAK, M. (1998). "Hangi Misâk-ı Millî". *Yeni Türkiye Cumhuriyeti Özel Sayısı*, Cilt I, Ankara, 253-260.
- CEBESOY, A.F. (1967). *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İstanbul.
- DOĞANER, Y. (2009). "Atatürk'ün Ebediyete İntikali ve Mirası". (Ed.) ACUN F., *Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi*, Siyasal Kitabevi, 10. Baskı, Ankara, 401-434.
- ERGİN, F. (1991). "Musul Sorunu ve Körfez Petrolleri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VII(20), 165-173.
- ERİM, N. (1952). "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuzey ve Doğu Sınırları". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), Ankara, 1-26.
- GAZİ MUSTAFA KEMAL (1981). *Nutuk*. Türk Dil Kurumu Yay. 22011, Atatürk Dizisi 1., Genkur Basm., Ankara.
- GÖNLÜBOL, M. ve KÜRKCÜOĞLU, Ö. (1985). "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, I(2), 451-474.
- GÖNLÜBOL, M. (1992). "Atatürk ve Dış Politika". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VIII(24), 439-442.

- GÖNLÜBOL, M. ve SAR, C. (2013). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara.
- GÖYÜNÇ, N. (1998). "Musul, Misâk-ı Millî'ye Dahil midir, Değil midir?". *Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 47-50.
- GÜLER, A. (2006). "Mustafa Kemal Atatürk (Ailesi, Yetiřmesi, Eğitimi, Fikir ve Düşünceleri)". *Atatürk'ün Düşünce Yapısı ve Türkiye*, Genkur ATASE Yay., Ankara, 43-92.
- IRMAK, S. (1987). "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, III(9), 487-495.
- KAYAM, H.C. (1993). "Lozan Barış Antlaşmasına Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun TBMM'de Görüşülmesi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, IX(27), 581-608.
- KOCA, S. (2006). "Tarihte Türk, Türklük ve Türk Kültürü (Türkiye Cumhuriyeti'nin Tarihi Temelleri)". *Atatürk'ün Düşünce Yapısı ve Türkiye*, Genkur ATASE Yay., Ankara, 1-23.
- LEWIS, B. (2007). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev.) KIRATLI M., Türk Tarih Kurumu Yay., 10. Baskı, Ankara.
- ORAN, B. (1981). *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*. Bilgi Yay., İstanbul.
- ÖZKAYA, Y., SARAY, M., BALCIOĞLU, M. vd. (2003). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı*. Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2003.
- SAKİN, S. (2003). Misâk-ı Millî'nin Hazırlanışı, Kapsamı ve Tarihsel Değeri. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- SARINAY, Y. (1996). "Atatürk'ün Hatay Politikası-I (1936-1938)". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII(34), 3-65.
- SONYEL, S.R. (2003). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- SONYEL, S.R. (2006). *Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- ŞİMŞİR, B.N. (1990). *Lozan Telgrafları*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- TEZCAN, D. (1994). "Bozkurt-Lotus Davasının Uluslar arası Hukuktaki Önemi". *Modern Türk Tarihi Çalışmaları Dergisi*, 2(4), İzmir, 267-274.
- TURAN, R. (1998). "Misâk-ı Millî ve Atatürk'ün Lozan Sonrası Hedefleri". *Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 51-56.
- TURAN, M. (2003). "Türk Davası: Misâk-ı Millî", (Der.) Yalçın E.S., *60. Yılında İlim ve Fikir Adamı Prof.Dr.Kazım Yaşar Koprıman'a Armağın*, Berikan Yay., Ankara, 619-632.
- TURAN, M. (2005). *Millî Mücadele'de Siyasî Çözüm Arayışları*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2005.
- YALÇIN, E.S. (1998). "Misâk-ı Millî ve Lozan Belgelerinde Musul Meselesi". *Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 155-174.
- YALÇIN, E.S. (2000). *Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti*, Berikan Yay., Ankara.
- YALÇIN, E.S., TURAN, M., EKİNCİKLİ, M. vd. (2004). *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- YILMAZ, D. (1998). "Misâk-ı Millî ve Yeni Türk Devleti'nin Kuruluşu". *Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 37-40.

YILMAZ, M. (2009). “Yeni Türk Devletinin Dış İlişkileri (1923-1938)”. (Ed.) ACUN F., *Atatürk ve Türk İnkılâp Tarihi*, Siyasal Kitabevi, 10. Baskı, Ankara, 361-399.

EXTENDED SUMMARY

The 1920 Treaty of Sèvres, which envisaged erasing the Turkish Nation from the stage of history, was definitely rejected with the National Struggle, which was won with great pain and sacrifice. This treaty was buried in the depths of history on the international platform with the Lausanne Peace Treaty signed in 1923. National Pact was accepted in the last Ottoman Parliament on January 28, 1920, announced to the Turkish and world public opinion at its public meeting on February 17, 1920, and distributed to all the country and foreign state representations in the form of a statement. The principles of the six articles of the National Pact are the summary of "Amasya Circular, Erzurum and Sivas Congresses" and a result of the discussions made within the national movement. When the issue of the principles on which the Turkish national borders are determined comes to the fore, the answer should be given without hesitation, "According to the National Pact". Because with the National Pact, the borders of a national and indivisible homeland, the main spirit of the National Struggle, the goals of Turkish foreign and domestic policy, the independence of the state, the future of the nation and the last sacrifices that can be made for a permanent peace have been determined. Although the Amasya Circular could be seen as an expression of the Turkish thesis against the occupations, it was not a text that could be acquitted in international law. A movement that does not accept Mondros is aware that the agreement, which will contain extremely harsh conditions, will be imposed after a while. A systematic expression of the National Struggle, which rejected occupation and annexation, was needed. In this respect, the legitimacy of just cause is generally based on the Wilson Principles. Although it is uncertain how much the imperialist states would take these principles into consideration and how much they would like to recognize Turkish independence, the legitimacy of the struggle could be explained in this way in the world public opinion. National Pact was about the future of Turkey during the Paris Peace Conference, which started in January 1919, by the Entente Powers, who wanted to divide the Ottoman Empire into pieces and finally put an end to the historical oriental issue by citing some political and military developments in the First World War. It is an important historical and political document that reveals the domestic and foreign policy goals of the National Struggle, as well as being an important political message to the Allies, as well as a program containing Turkey's peace conditions, in an environment where they started to take some decisions. At the beginning of the National Struggle, first of all, it was necessary to state what the future geographical and political foundations of Turkey would be, and to declare this publicly at home and abroad as a definite national program and target for future wars. National Pact is such a document. The main principle of this document is unconditional national sovereignty. In the second part of the study, the general situation in the world between the years 1919-1938 will be presented in a very brief way. It would not be healthy to evaluate the efforts made towards the realization of the articles of the National Pact by ignoring the general world situation. In the third part, six articles of the National Pact will be explained one by one, and what can be done about the relevant articles in the Atatürk Era will be discussed.